

УКРАЇНСЬКИЙ КОСТЮМ У КАТЕГОРІЯХ СЕМІОТИКИ І ГЕНДЕРА

Рецензія на монографію А. А. Кікоть «Семіозис українського костюма: гендерні репрезентації». — Х., 2010. — 300 с.

Дослідження костюма як соціокультурного феномену є вельми актуальним на сучасному етапі розвитку української культури. Загальновідомо, що перш ніж людина встигає що-небудь довести до відома інших вербально, більшість людей формують про неї свої уявлення на основі її зовнішнього вигляду. Отже, авторська концепція костюма як маски, рольової гри, а також як культурного тіла людини є безперечною. Костюм створює певний проект людини як засіб її самопрезентації. Але культурне тіло людини, і не тільки культурне, завжди позначається як чоловіче і жіноче. Використання гендерної теорії відкриває нові перспективи в галузі костюмології. Можна вважати, що дослідження гендерного аспекту костюма з використанням текстуального аналізу і таких категорій семіотики, як повідомлення мовою костюма, дрес-код тощо, проводиться вперше, отже, наукова новизна праці є безперечною.

А. А. Кікоть дослідила семантику, функціональну природу і естетику традиційного українського костюма в історичному аспекті й особливості сучасного одягу в демократичному суспільстві за часів глобалізації. Для цього автор монографії зібрала і критично осмислила великий масив літератури та електронних джерел, зокрема іноземними мовами, визначила власне ставлення до них.

Змістовно монографія складається з трьох розділів з відповідними підрозділами, які послідовно розкривають гендерний аспект українського традиційного і сучасного костюмів у його знаковості.

У першому розділі всебічно аналізуються поняття костюма, його структура й основні функції. Привертає увагу визначення костюма не тільки як зразка матеріальної культури, створеної людиною речі, що покриває тіло, але як феномену, який більшою мірою є маскою, рольовою грою, мімікрією іміджу в заданому соціумі і в такому контексті певною мірою «дорівнюється» людині.

Костюм розглядається також у контексті парадигми тілесності, символіки кольору костюмних речей та семіотики моди. Остання, як транслятор зовнішніх форм культури, нерозривно пов'язана з історичним розвитком костюма. Автор досліджує

модні об'єкти й модні стандарти, образ модної особистості й особливості сучасної постмодерної моди.

Другий розділ присвячено проблемі традиційного українського костюма. Мистецтво костюма як процес відбиття дійсності має у своєму розпорядженні певну систему знаків — форм, ліній, пропорцій, кольорів, орнаментальних елементів тощо. Завдяки ланцюгу асоціацій вони перетворюються на символи, викликають у людській уяві певні художні образи. На увагу заслуговує авторська інтерпретація як загальновідомих образів національної культури, наприклад, Березині, так і таких, які майже не підлягали науковому аналізу, а саме: бабуні, солдатки, відьми тощо. Автор формулює цікавий висновок, що саме літні жінки мали реальну владу в традиційному українському суспільстві, не тільки у сфері приватного, але й публічного.

У третьому підрозділі розглядається сучасний костюм у соціокультурному просторі України в таких цікавих категоріях, як оголеність, сексуальність, тілесність; зокрема вивчається напрям дизайну «альтернативного тіла». Не менш важливими є дослідження символів і образів сучасної міської моди, порівняльний аналіз представників різних субкультур і студентської молоді, характеристика іміджу літніх чоловіків і жінок, що дозволяє оцінити існуюче становище літніх людей в Україні та намітити шляхи їх повернення до соціально активного життя. Можна погодитися з автором, що костюм є своєрідною знаково-символічною структурою, одним із базових кодів культури. У костюмному сценарії будь-яка культура усвідомлює і відображає себе.

Посилення актуальності питань, пов'язаних з костюмом, різноманіття їхніх трактувань, породжених досвідом, ведуть до необхідності використання нових підходів, адекватних такому складному явищу як костюм. Застосування автором текстуального і гендерного аналізу з метою побудови теорії костюма стане новим знанням у сфері культурології.

Як будь-яке велике дослідження, монографія А. А. Кікоць не позбавлена деяких недоліків. Зокрема, автор не приділяє достатньої уваги такому змістовному періоду в історії українського костюма, як радянський, з його унікальною семантикою. Ті декілька розрізнених штрихів, що пропонуються в монографії, не розкривають всієї глибини цієї дуже важливої проблеми, яка мала значний вплив на формування сучасного костюма в Україні.

Безумовно, одним із найяскравіших підрозділів монографії є підрозділ, присвячений театральному костюму і його впливові на сучасний побутовий костюм. Але, на наш погляд, автор занадто захоплюється історією, зокрема театральним костюмом у добу

Ренесансу, нехтуючи певним чином сучасним театральним костюмом.

Звичайно, висловлені зауваження не змінюють позитивної оцінки монографії А. А. Кікоть, як глибокого і цілісного дослідження, що на певний час стане вичерпним підсумком вивчення українського костюма. Проведене автором дослідження відкриває великі перспективи вивчення костюма не тільки як джерела матеріальної культури, але й як носія культурної інформації. Одержані результати дають підстави для подальшого розгляду поняття костюма, його структури та функцій у визначенні такого напряму культурних досліджень, як костюмологія.

Надійшла до редколегії 01.04.2010 р.